

**ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԵՎ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՀԵՏԵՎԱՆՔԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐԸ.
ԶՈՒԳԱՀԵՌՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ
Դալլաքյան Ս. Ա., Նալբանդյան Հ. Ռ.**

Հոդվածում ներկայացվել է, թե ինչպիսի փոփոխությունների են բերում տարածքների կորուստը, քաղաքացիական պատերազմը և իշխանության համար տարվող անվերջ կռիվը, որը տեղի է ունեցել նաև Հայաստանում մոտ 20 և ավելի տարիներ շարունակ: Ուստի հոդվածում վերլուծված են այդ իրադարձությունները, որոնք այս կամ այն կերպ ունեն բազմաթիվ նմանություններ Հայաստանի քաղաքատնտեսական պատմության հետ, ինչի հիման վրա կատարվել են որոշ համեմատություններ: Հոդվածում մշակվել է աղյուսակային մոդելը, որտեղ ներկայացվում են Մեքսիկայի և Հայաստանի պատմական իրադարձությունների և քաղաքականությունների նմանություններն ու պատճառահետևանքային կապերը և դրանց ազդեցությունը տնտեսության վրա:

Բանալի բառեր. տնտեսական աճ, Մոլոուի տնտեսական աճի մոդել, հետհեղափոխանան ժամանակահատված, ինստիտուտներ, քաղաքատնտեսական մոտեցում:

Ներածություն: Ցանկացած երկրի տնտեսական զարգացումը անմիջականորեն կախված է երկրում տիրող քաղաքական իրավիճակից, ինչպես նաև երկրի արտաքին հարաբերություններից: Ազդեցությունն ունի նաև երկրի պատմությունը, որը շատ անգամ հետք է թողնում երկրի հետագա զարգացման վրա: Ուստի հոդվածում նկարագրված են այն պատմական իրադարձությունները, որոնք հետք են թողել Մեքսիկայի՝ որպես պետության, ապագայի զարգացման վրա: Ներկայացվել է, թե ինչպիսի փոփոխությունների են բերում

տարածքների կորուստը, քաղաքացիական պատերազմը և իշխանության համար տարվող անվերջ կռիվը, որը տեղի է ունեցել և ունենում նաև Հայաստանում մոտ 20 և ավելի տարիներ շարունակ, որով էլ հենց պայմանավորված է *հողվածի արդիականությունը*:

Հողվածի նպատակն է ներկայացնել Մեքսիկայի պատմությունը և բացահայտել դրա կապը տնտեսության հետ և գուգահեռներ տանել Հայաստանի պատմության և տնտեսության հետ:

Վերը նշված նպատակին հասնելու համար դրվել են հետևյալ խնդիրները:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

- բացահայտել Մեքսիկայի պատմության և տնտեսության միջև կապը,
- կատարել Հայաստանի և Մեքսիկայի պատմական և տնտեսական իրադրությունների համեմատական վերլուծություն,
- մշակել քաղաքատնտեսական իրադրությունների վերլուծական աղյուսակ Հայաստանի և Մեքսիկայի համար:

Գրականության վերլուծություն: Վերջին տարիներին ժամանակակից տնտեսագիտական գրականության մեջ առկա է հետևյալ հարցի պատասխանը՝ «արդյո՞ք պատմական իրադարձություններն այսօր հանդիսանում են տնտեսական զարգացման կարևոր որոշիչներ»: Նման տնտեսագիտական գրականության կարելի է հանդիպել երեք հետազոտությունների մեջ, որոնք սկսվել են մոտավորապես մեկ տասնամյակ առաջ: Էներգման և Սոկոլովը ուսումնասիրել են գործոնային ազդեցությունների լիցքերի կարևորությունը և գաղութային Ամերիկայի ներսում գաղութների հետագա տնտեսական զարգացումը [3]: Աճեմօղլուն և այլք մշակեցին հետազոտական մեթոդ, որը փորձում էր ավելի լավ հասկանալ ներկայիս ինստիտուտների պատմական ծագումը և դրանց կարևորությունը երկարաժամկետ հեռանկարում տնտեսական զարգացման համար [1]: Մթանլեյ Լ. և ուրիշները ուսումնասիրեցին գաղութային կառավարման կարևորությունը՝ կենտրոնանալով իրավական ինստիտուտների վրա, ինչպես նաև համեմատեցին տարբեր գաղութային տերությունների տնտեսական իրավիճակները ու երկարաժամկետ հետևանքները [4]:

Մեթոդաբանություն: Ժամանակակից գիտությունները ներկայացնում են նորություններ շատ անգամ երկու և ավել գիտությունների խաչասերման ճանապարհով, ինչը դարձել է համաշխարհային տենդենց: Հողվածում խաչասերվել են պատմագիտությունն ու

տնտեսագիտությունը, որպեսզի ստեղծեն գիտության զարգացման նոր եզրեր և նոր գործիքներ տնտեսական քաղաքականություն իրականացնողների համար: Այսպիսով, ուսումնասիրվել են Հայաստանի ժամանակակից պատմության իրադարձությունների երկարաժամկետ հետևանքները, որոնք պետք է հաշվի առնվեն հետագա տնտեսական քաղաքականության մշակման մեջ: Հետևաբար, բացի ավանդական կանխատեսման և քաղաքականության մշակման գործիքներից, կարող են լրացուցիչ օգտագործվել պատմական իրադարձությունների երկարաժամկետ ազդեցությունների գնահատումները, որոնց միջոցով նաև համահունչություն կներարկվի ընդհանրական և տնտեսական երկարաժամկետ ռազմավարությունների միջև: Հետազոտության համար օգտագործվել են նաև Սոլոուի տնտեսական աճի մոդելի ինստիտուտների ազդեցության պատճառահետևանքային կապերը:

Աղյուսակ 1.

**Սոլոուի տնտեսական աճի մոդել-փազլը¹
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ**

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒԼՔ		ԽՑԱՆՆԵՐ
Քաղաքական կայունություն	Հուսալի իրավական համակարգ	
Ազնիվ կառավարություն	Մրցակցային և բաց շուկա	

Կարևոր ենք համարում հիմնավորել, թե տվյալ ուսումնասիրության համար ինչու ենք ընտրել հենց Սոլոուի տնտեսական աճի մոդելի ինստիտուտների ազդեցության պատճառահետևանքային կապերը [7, 65-94]: Պատճառը հանդիսանում է աղյուսակ 1-ում ինստիտուցիոնալ բոլոր գործոնների ազդեցության առկայությունը՝ ուսումնասիրված երկրների պատմության պատճառահետևանքային կապերում: Բոլոր գործոնները՝ սկսած սեփականության իրավունքից, վերջացրած մրցակցային և բաց շուկայի

¹Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ հիմք ընդունելով Leszek Balcerowicz and Andrzej Rzońca, Editors, Puzzles of Economic Growth, DIRECTIONS IN DEVELOPMENT Public Sector Governance, 2015 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 355 p., <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/20601/928640PUB0978100Box385358B00PUBLIC0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

առկայությունով կամ բացակայությունով, ունեցել են հետևանքներ, որոնց երկարաժամկետ բնույթը ազդել է երկրի հետագա պատմության վրա և ինչ-որ առումով ձևավորել է ապագան:

Աղյուսակ 1-ում ներկայացված է Մոլոու մոդելի ինստիտուցիոնալ մասը, իսկ տնտեսական մասը ունի հետևյալ տեսքը.

Աղյուսակ 2.

Մոլոու մոդելի տնտեսական մասը²[8, 39-59]

Կապիտալ	Մարդկային կապիտալ	Աշխատուժի աճ	Մաշվածություն
Աշխատուժ	Նորարարություններ	Խնայողությունների սահմանային միտում	Կրթություն

Հոդվածում վերլուծված է, թե ինչպես են պատմական իրադարձությունները ձևավորում ինստիտուտներ, որոնք էլ իրենց հերթին ազդում են տնտեսական աճի և երկրի ապագայի վրա՝ ձևավոխելով ամենօրյա կյանքի բազմաթիվ ասպեկտներ, և պատմական շրջադարձերին ձևակերպում ազգային մտածողության սահմաններ ու ուղղվածություն բնակչության եթե ոչ մեծամասնության, ապա զգալի մասի մոտ [10, 65-94]:

Վերլուծություն: 19-րդ դարի սկզբի աշխարհաքաղաքական փոփոխությունները ստեղծեցին այնպիսի միջավայր, որտեղ ազատագրական պայքար սկսվելու հնարավորություն ստեղծվեց: 1810-1821 թվականների երկարատև պայքարն ի վերջո հասավ իր նպատակին, և 1821 թվականի օգոստոսի 24-ին ստորագրվեց Կորդովյան պայմանագիրը, որով Մեքսիկան առաջին անգամ հռչակվեց որպես սուվերեն պետություն [7]:

Հեղափոխության պատճառ հանդիսանում էր ինչպես անկախության ձգտումը, այնպես էլ, գուցե և հիմնականում, սոցիալ-տնտեսական պայմանները, որոնցում ապրում էին բնիկները: Մասնավորապես մեծ անհանդուրժողականություն էր առաջացրել սոցիալական խավերի բաժանումը: Բնակչությունը բաժանված էր 4 խավի.

²Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ հիմք ընդունելով՝ Parthenis Kalaitzidakis, Satantis Kalivitis, “Economic growth theory and politics”- Kritiki 2008, ISBN 978-960-596-4, էջ 39-59:

1. Գաչուպիներ՝ Իսպանիայից եկածներն էին, որոնք զբաղեցնում էին բարձրագույն ղեկավար պաշտոնները:
2. Կրեոլներ՝ Մեքսիկայում ծնված իսպանացիները՝ պետական պաշտոնյաներ, հոգևորականներ, գործարարներ, արհեստավորներ և այլք, որոնք տիրապետում էին հողատարածքների:
3. Մետիսներ՝ տեղացիների և իսպանացիների խառնուրդները:
4. Հնդկացիներ և սևամորթ ստրուկներ, որոնք, ելնելով իրենց կարգավիճակից՝ պայմանավորված իրենց ծագման հետ, ստիպված էին մնալ կիսաստրուկ վիճակում:

Նման սոցիալական բաժանումը 1-ին և 2-րդ խմբերի ներկայացուցիչներին թույլ էր տալիս շահագործել 3-րդ և 4-րդ խավերի ներկայացուցիչներին՝ ստեղծելով անվճար աշխատուժ: Մյուս կողմից, հաշվի առնելով այն փաստը, որ Մեքսիկան հարուստ էր հողագործության համար նախատեսված հսկայական տարածքներով, արդյունքում որևէ այլ ուղղությամբ առաջադիմության կարիք չէր առաջանում, քանի որ չկային արտադրական ծախսեր, իսկ բարձր սոցիալական դիրք ունեցողները հարստանում էին՝ արտադրության վրա չծախսելով ոչինչ՝ չհաշված պահակների և զինված ուժերի հետ կապված ծախսերը: Այս իրավիճակը հին աշխարհամասից, այն է՝ Եվրոպայից կտրված Մեքսիկային երկար ժամանակ թողեց տնտեսական ճահիճում, որտեղ պահպանվում էին հնացած մոտեցումներ ու չէին իրականացվում տեխնոլոգիական, ինչպես նաև կառավարման բարեփոխումներ: Սոցիալական ստրկությունը Մեքսիկայում տևեց այնքան երկար, որ դրա ազդեցությունը մարդկանց մտածելակերպի ու սովորույթների մեջ մնաց նաև հետհեղափոխական ժամանակահատվածում: Արդյունքում՝ հեղափոխությունից հետո երկրի ղեկավարներին փոխարինելու էին գալիս բռնապետեր կամ ժողովրդավարության կեղծ քողով ղեկավարներ, որոնք ընթացքում վերածվում էին ավելի խիստ բռնապետերի:

Հաջորդ փորձությունը, որով պիտի անցներ Մեքսիկան, տարածքային չլուծված խնդիրների շուրջ ԱՄՆ-ի հետ պատերազմն էր: Միննույն ժամանակ Մեքսիկայում իշխանության համար պայքարը լիբերալ մետիսների և պահպանողական կրիոլների միջև ու իրար հաջորդող իշխանափոխությունները և ինքնահարստացմամբ զբաղվող ղեկավարները երկրում կայունություն հաստատելու հնարավորություն չէին տալիս: Մյուս կողմից՝ Տեքսասում բնակություն էին հաստատում ամերիկացիները: 30 տարի շարունակվող այդ վիճակում պետական եկամուտները ոչ մի տարի չգերազանցեցին ծախսերը՝ աղքատացնելով

երկիրը: Հետհեղափոխական տարիներին բնիկները նաև երկրից արքայազնի գաղութներին՝ Բապանիայից եկած հարուստներին, ինչի պատճառով կուտակված կապիտալի մեծ մասը արտահանվեց երկրից:

Տեքսասում առաջացող դժգոհությունը շուտով հասավ գազաթնակետին, և սկսվեցին մասսայական ըմբոստություններ, որոնց հիմնական հարուցիչները հենց ամերիկացիներն էին: Մեքսիկական իշխանությունները փորձեցին ուժայինների միջոցով ճնշել ըմբոստությունները:

1838-ին Մեքսիկայի ավերի մոտ է հայտնվում ֆրանսիական էսկադրան, որի հիմնական պատճառը տարիներ առաջ Մեքսիկայից արքայազնի առևտրականների բողոքն էր իրենց թագավորին, իսկ վերջինս էլ, առիթը բաց չթողելով, ներխուժում է պառակտված ու պատերազմներից թուլացած Մեքսիկա: Բացի այդ, ֆրանսիացիները չէին ուզում թույլ տալ անգլիացիներին ամբողջությամբ տիրել Մեքսիկայի տնտեսությանը և դա իրականացնելու համար հարմար առիթ գտան:

Երկրում կրկին սկսվեց իշխանության համար պայքար, որի արդյունքում նախկին դիկտատոր Սանտա Անան կրկին իր ձեռքը վերցրեց իշխանությունը: Վերջինս շարունակեց ղեկավարել նույն ոճով, ինչպես նախկինում՝ բարձրացնելով հարկերը, ինչը, սակայն, անօգուտ էր, քանի որ հարկային բազան շատ էր նուսրացել: 1844-ին Սանտա Անան պաշտոնանկ է արվում և 10 տարի ժամկետով արքայազնի Կուբա, ինչի արդյունքում դեմոկրատները վերադառնում են իշխանության: 1845-ին Տեքսասը դարձավ ԱՄՆ-ի մաս: Մեքսիկան չէր կարող անտարբեր մնալ այդ փաստին և բողոքի նոտա բարձրացրեց, և չնայած որ Մեքսիկայի իշխանությունները մինչ այդ պնդում էին, որ այն պետք է լինի Մեքսիկայի կազմում, այժմ պահանջում էին, որ Տեքսասը լինի անկախ [5]:

Հողվածի նորույթը: Կատարված վերլուծության և քաղաքատնտեսագիտական դատողությունների հիման վրա մշակվել է աղյուսակային մոդելը, որտեղ ներկայացվում են Մեքսիկայի և Հայաստանի պատմական իրադարձությունների և քաղաքականությունների նմանություններն ու պատճառահետևանքային կապերը և դրանց ազդեցությունը տնտեսության վրա:

Առանձնացնենք Մեքսիկայի պատմական իրադարձությունները, յուրաքանչյուր իրադարձության կողքին դնենք Հայաստանում նմանություն ունեցող իրադարձությունը և կազմենք եզրակացութ-

յուններ: Արդյունքում ստացվում է աղյուսակ, որի սյուններում իրար են հաջորդում պատմական նշանակություն ունեցեղ իրադարձությունները, իսկ տողերում՝ Հայաստանի նման իրադարձությունը (զուգահեռները) և եզրակացությունները: Աղյուսակ 3-ում ներկայացնենք ստացված վերլուծությունը:

Աղյուսակ 3.

Հայաստանի և Մեքսիկայի քաղաքատնտեսական իրադարձությունների վերլուծություններ և զուգահեռներ³

ՔԱՂԱՔԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԵՔՍԻԿԱՑՈՒՄ	ԶՈՒԳԱՇԵՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԵՏ	ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԿԱՏԱՐՎԵԼԻՔ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ
<p>Հեղափոխության պատճառ հանդիսանում էր ինչպես ազատության ձգտումը, այնպես էլ սոցիալ-տնտեսական պայմանները, որոնցում ապրում էին բնիկները: Մասնավորապես մեծ անհանդուրժողականություն էր առաջացրել սոցիալական խավերի բաժանումը. բնակչությունը բաժանված էր 4 խավի:</p>	<p>Մի կողմից ոչ լեգետիմ կառավարության կողմից հիմնած բարքերը, որոնք ստեղծել էին օրենքի առջև արտոնյալների խավ՝ հիմնելով անարդարության մթնոլորտ, մյուս կողմից՝ սոցիալ-տնտեսական բազում խնդիրները, աղքատության ծավալներն ու կառավարող համակարգի դրսևորած անկարողությունը կամ անտարբերությունը ապահովեցին իշխանության փլուզումն ու փոխանցումը նոր քաղաքական ուժերին:</p>	<p>Օրենքի առջև անհավասարությունը և բնակչության բաժանումը սոցիալական խավերի ստեղծում են անարդարության մթնոլորտ, ինչն էլ իր հերթին պատակտում է հասարակությունը: Տնտեսվարողների համար անհավասար պայմանները բերում են եկամտունների անհավասար բաշխման, ինչի հետևանքով աղքատներն ավելի են աղքատանում, հարուստները ավելի հարստանում: Մա է իրավական համակարգի անհամապատասխանությունը մոդելին:</p>
<p>2. Մեքսիկան հողագործության համար ուներ հսկայական տարածքներ, սակայն քանի որ չկային արտադրական ծախսեր և կար անվճար աշխատուժ, սոցիալական բարձր դիրք ունեցողները հարստանում էին չծախսելով ոչինչ արտադրության վրա, ինչի արդյունքում որևէ ուղղությամբ որևէ առաջադիմության կարիք չէր առաջանում: Չէին իրականացվում տեխնոլոգիական և կառավարման բարեփոխումներ, ապա ժամանակ առ ժամանակ տեղի էին ունենում անհաջող ապստամբություններ:</p>	<p>Սոցիալական խավերի բաժանումը Հայաստանում թույլ էր տալիս հարուստներին ճնշել և «հարստահարել» չունևորներին, օգտվելով բարձր գործազրկության պայմաններից՝ վարձատրել նվազ աշխատավարձով: ԽՍՀՄ փլուզման արդյունքում Հայաստանը հայտնվեց տնտեսական և էներգետիկ աննախադեպ ճգնաժամի մեջ: Որպես հետևանք եղավ արտադրության ոլորտի դեգրադացիա, որի</p>	<p>Անկախ բնական ռեսուրսների առկայությունից և տարածքի չափերից՝ միշտ անհրաժեշտ է մենեջմենթի և տեխնոլոգիաների զարգացում: Արդյունաբերության դեգրադացիան կախման մեջ է գցում երկիրը ներկրումներից, և դրանով ստեղծվում է տնտեսական անվտանգության սպառնալիք, որի վերացումը պահանջում է մեծ ջանքեր, ներդրումներ և երկար ժամանակ: Գործատուների թույլ մենեջմենթը դուրս է մղում աշխատանքային շուկայի լավ մասնագետներին իրենց համապատասխան դիրքերից և հանդիսանում է վերջիններին՝ երկիրը լքելու:</p>

³Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ հիմք ընդունելով հողվածում կատարված վերլուծությունը:

	հետևանքով էլ կրթության թերագնահատում ու թուլացում:	հիմնական պատճառներից մեկը:
3. ԱՄՆ-ի հետ տարածքային չլուծված խնդիրների պատճառով պատերազմը ստեղծում էր անկայուն իրավիճակ:	Չլուծված տարածքային խնդիրներն անընդհատ բարձր են պահում լարվածությունը և ստեղծում անկայունություն, ինչը Հայաստանում շարունակվում է մինչ այժմ:	Ռազմական լարված իրավիճակները և չհամաձայնեցված սահմանները պարունակում են ռազմական ընդհարումների ռիսկեր և քաղաքական անկայունություն, որից կարող են օգտվել բռնապետական հակում ունեցող խմբերը:
4. Սոցիալական ստրկությունը Մեքսիկայում տևեց բավական երկար, որի ազդեցությունը մարդկանց մտածելակերպի ու սովորույթների մեջ մնաց նաև հետհեղափոխական ժամանակահատվածում: Հեղափոխությունից հետո ժողովրդավարական ղեկավարներին փոխարինում էին բռնապետներ կամ իշխանության էին գալիս իբր ժողովրդավար ղեկավարներ, որոնք վերածվում էին խիստ բռնապետների: Քանի որ Մեքսիկայում հասարակությունը բաժանված էր շերտերի, ցածր շերտի ներկայացուցիչների համար անհասկանալի էին ընտրությունները, ու վերջիններս հաճախ ընտրում էին գումարի կամ այլ «պարգևների» դիմաց:	ԽՍՀՄ փլուզումից հետո իրականությունը լիովին փոխվել էր, սակայն մարդկանց մտածելակերպը մնացել էր նախկինին համահունչ: Հետխորհրդային անկայուն իրավիճակում շատերը կարոտում էին հին կարգերը և տենչում բռնապետական համակարգ, որը «կարգ ու կանոն» կհաստատեր երկրում: 2018-ի հեղափոխության արդյունքում իշխանության եկած ուժը, որը պետք է տապալեր հին համակարգն ու բարբերը, արդյունքում հարմարվեց դրան, որպեսզի չթուլացնի սեփական դիրքերը:	Երկարամյա բռնապետության բարբերն ու սովորույթները շարունակում են ազդեցություն ունենալ այն վերապրած սերունդների մեծամասնության մտածելակերպի վրա, որն էլ իր արձագանքն է գտնում հաջորդ սերնդին տրված դաստիարակության ու այլախոհության մեջ: Հակամարտության գոտում պահպանվող լարվածությունը և ներքին ու արտաքին այլ քաղաքական հիմնախնդիրներ նույնպես նպաստում են պահպանողական ոչ ժողովրդավարական ուժերի իշխանության գալուն: Սա նպաստում է կառավարությունների անազնվությանը: Նրանք մտածում և փորձում են անցյալից մնացած մտածելակերպի միջոցով տիրանալ երկրի իշխանությանը կամ պահել այն, եթե արդեն հանդիսանում են կառավարություն:

Եզրակացություն: Աղյուսակ 2-ից նկատեցինք, թե ինչպիսի նմանություններ կան Մեքսիկայի և Հայաստանի որոշ նշանակալի պատմական իրադարձությունների միջև: Գրված իրադարձությունների եզրակացությունները լիովին համընկան Սուրուի փազլի ինստիտուտների ազդեցության հետ: Մասնավորապես.

1. Անկայուն քաղաքական վիճակը, որը թուլացրեց երկրի տնտեսությունը:
2. Իրավական համակարգի անհուսալի լինելը, ինչը բերեց «ընտրյալների» հայտնվելուն և սոցիալական մեծ անարդարության, խոչընդոտեց տնտեսական աճն ու զարգացումն ընդհանրապես:

3. Հայտնվեցին անազնիվ կառավարություններ, որոնք թալանեցին երկրի հարստություններն ու բնակչությանը:
4. Կառավարությունների կողմից շուկայի լիակատար վերահսկումն ու մրցակցության բացակայությունը բերեց տնտեսության դեգրադացիա և առնվազն դանդաղեցրեց հետագա տնտեսական զարգացումը:
5. Պետությունում առկա ինստիտուտների անհամապատասխանությունը Սոլոու մոդելով ներկայացվածին ունենում է ծանր հետևանքներ և պատերազմի սպառնալիք՝ անկախ պատերազմի արդյունքից և տվյալ պետության հզորությունից:

**ИСТОРИЧЕСКИЕ СОБЫТИЯ В МЕКСИКЕ И
ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕННЫЕ СВЯЗИ С ЭКОНОМИКОЙ:
ПАРАЛЛЕЛИ С АРМЕНИЕЙ
Даллакян С. А., Налбандян А. Р.**

В статье представлены те изменения, которые были вызваны потерией территорий, гражданской войной и бесконечной борьбой за власть, которая также имеет место в Армении уже около 20 лет. Поэтому в статье анализируются те события, которые в той или иной мере имеют много общего с современной историей Армении, на основании чего были сделаны некоторые сравнения. В статье разработана табличная модель, в которой представлены сходства и причинно-следственные связи между политикой и историческими событиями Мексики и Армении и их влияние на экономику.

Ключевые слова: экономический рост, модель экономического роста Солоу, послереволюционный период, институты, политико-экономический подход.

**MEXICO'S HISTORICAL EVENTS AND CAUSE-EFFECT CONNECTIONS
WITH THE ECONOMY: PARALLELS WITH ARMENIA
Dallaqyan S. A., Nalbandyan H. R.**

The article presents the changes that the loss of territories, the civil war, and the endless power struggle brought took place in Armenia for more than 20 years. Therefore, the article analyzes those events, which in one way or another have many similarities with the modern history of Armenia, based on

which some comparisons have been made. The article elaborated on the tabular model that has been developed, which presents the similarities and causal links between Mexico's and Armenia's policies and historical events and their impact on the economy.

Keywords: economic growth, Solow economic growth model, post-revolutionary period, institutions, political-economic approach.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A. Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution"// The Quarterly Journal of Economics. 2002. Vol. 117(4), P. 1231-1294.
2. La Porta R, Lopez-de-Silanes F., Shleifer A, Vishny R. Legal determinants of external finance.// J. Financ. 1997. Vol. Lil, N 3. P. 1131–1150. <https://www.jstor.org/stable/2329518> (30.03.2022)
3. Arias M. L., Girod D. «Indigenous Origins of Colonial Institutions» February 20, 2011. <https://www.economics.uci.edu/files/docs/thdworkshop/marina2011.pdf> (28.03.2022)
4. Stanley L. Engerman, Kenneth L. Sokoloff, Miguel Urquiola and Daron Acemoglu. Factor endowments, institutions, and differential paths of growth among New World economies, 2002 Vol. 3, N 1. Pp. 41-109 <https://www.jstor.org/stable/20065432>
5. Somervill M. A., David J. Transdisciplinarity: reCreating Integrated Knowledge. Rapport. EOLSS Publishers Co. Ltd. Oxford. The UK. 2000. 271p.
6. Mexican War of Independence begins, A&E Television Networks. 2010. <https://www.history.com/this-day-in-history/mexican-war-of-independence-begins> (25.03.2022)
7. Nathan N. The Importance of History For Economic Development.// Annu. Rev. Econ. 2009. P. 65-94. https://scholar.harvard.edu/files/nunn/files/nunn_are_2009.pdf (24.03.2022)
8. Parntenis Kalaitzidakis, Satantis Kalivitis. Economic growth theory and politics// Kritiki 2008, 325 p.

9. Robert M., Solow A., Contribution to the Theory of Economic Growth// The Quarterly Journal of Economics. 1956. Vol. 70, No. 1. P. 65-94. <http://piketty.pse.ens.fr/files/Solow1956.pdf> (16.03. 2022)
10. Stanley L., Kenneth L., Sokoloff M. Factor endowments, institutions, and differential paths of growth among New World economies: a view from economic historians of the United. National bureau of economic research. Cambridge. 55 p. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w9259/w9259.pdf (10.03.2022)

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Դալլաքյան Ս. Ա. – տնտեսագիտության թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտ,

Հայկական պետական մանկավարժական համալսարան

Էլ. փոստ՝ dallakjansvetlana09@aspu.am.svetdal@mail.ru

Նալբանդյան Հ. Ռ.

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտ,

ուսանող, ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոն

Էլ. փոստ՝ hmayaknalbandyan@yandex.ru

Ստացվել է խմբագրություն՝ 12.04.2022

Գրախոսվել է՝ 16.11.2022

ՇՈՂ Գիտական տեղեկագիր

Խմբագրումը և սրբագրումը՝ Ն. Ղարազյոզյանի
Լ. Մադենյանի
Հ. Մատիկյանի
Համակարգչային շարվածքը՝ Ն. Սապսոյանի

Ստորագրված է տպագրության 17.08.2023

Ծավալը՝ 78 էջ: Տպաքանակը՝ 10: Գինը՝ պայմանագրային:

*Շիրակի Մ. Նալբանդյանի անվան պետական համալսարան
ՀՀ, Գյումրի, Պարույր Սևակ 4*